

TJAŠA JAKOP

NAREČJE Z LJUDSKO GLASBO IN PLESNIM IZROČILOM DEKANOV

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.27.1.14](https://doi.org/10.3986/JZ.27.1.14)

Suzana Todorović – Marino Kranjac, *Narečje ter ljudsko glasbeno in plesno izročilo v Dekanih z okolico nekoč in danes*, Koper: Libris, 2020

Velika dvorana Zadružnega doma v Dekanih je bila 3. oktobra 2020 polna: vsi sedeži so bili zasedeni, na odru pa so sedeli trije glasbeniki, godci, pripravljeni na nastop. V okviru krajevnega praznika so predstavili znanstveno monografijo *Narečje ter ljudsko glasbeno in plesno izročilo v Dekanih z okolico nekoč in danes* z gradivom, zbranim leta 1949 in dopolnjenim v letih 2016–2020. K uvodni besedi so povabili tudi oba recenzenta knjige – dr. Svanibora Pettana in dr. Tjašo Jakop –, ki sta predstavila knjigo vsak s svojega stališča. Kulturno obarvanega dogodka se je v imenu Mestne občine Koper z nagovorom udeležila tudi podžupanja Jasna Softić in krajanom čestitala ob njihovem prazniku ter dodala, kako pomembno je, da se vedno znova s ponosom spominjamo pokončnosti in požrtvovalnosti posameznikov, ki so ljubili svoj jezik, kulturo in domačo Istro. Proslavo je snemal kolektiv radia Ognjišče.

Avtorja dr. Suzana Todorović in Marino Kranjac sta s skupnimi močmi dopolnila zapise, jih interpretirala, razčlenila, uredila in povezala v zaključeno celoto glasbeno-plesnega in narečjeslovnega gradiva iz Dekanov in okolice od konca 19. stoletja do danes. V knjigi se na 387 straneh zvrstijo zgodbe, note in običaji s posebnim poudarkom na razvoju dekanskega narečnega govora, narečno besedje pa je pojasnjeno tudi v slovarčku narečnih in strokovnih izrazov. V knjigi najdemo zapisanih 73 pesmi s pripadajočimi melodijami, 14 plesnih melodij ali viž in tri instrumentalne zapise.

Recenzentka Tjaša Jakop je za platnice monografije zapisala: »V pričujoči znanstveni monografiji sta uspešno združila znanje dr. Suzana Todorović, ena najprodornejših dialektologinj mlajše generacije in sistematična raziskovalka istrskih narečij, in Marino Kranjac, primorski glasbenik, eden od pionirjev preporda in popularizacije istrske ljudske glasbe. Zapiske o istrskih ljudskih običajih, glasbi in plesih, ki jih je leta 1949 v Dekanih in okolici zbral Radoslav Hrovatin s sodelavci, sta smiselno uredila, analizirala in komentirala ter dopolnila z izsledki lastnih terenskih raziskav. Gradivo in njegova interpretacija zajemata skupni istrski kulturni prostor, ki obsega tako hrvaško Istro kot tudi romanske kulturne in

jezikovne elemente, kar daje monografiji mednarodno razsežnost. Delo je dragoceno zlasti zaradi interdisciplinarnega pristopa, ki ne pušča ob strani ključnih zgodovinskih dogodkov in temeljnih dialektoloških spoznanj, temveč ljudsko izročilo severozahodne Istre sinhrono in diahrono obravnava in nas skozi besedo, glasbo in ples seznanja z identiteto tamkajšnjih ljudi.«

Tudi recenzent Svanibor Pettan ni skrival navdušenja nad objavo: »Znanstvena monografija je dragocen in edinstven dokument o terenskih raziskavah, ki so jih na širšem območju Dekanov po drugi svetovni vojni izvedle tako imenovane Orlove ekipe Slovenskega etnografskega muzeja. [...] Monografija prvič predstavlja omenjena gradiva v celoti in jih nadgrajuje z znanstveno-kritičnim pristopom, v katerem se odraža sinergija glasbenika-raziskovalca s temeljitim poznavanjem istrskega glasbeno-plesnega izročila in znanstvenice-dialektologinje.«

Kot dialektologinja cenim zlasti narečjeslovne zapise Suzane Todorović (to je že njena 13. znanstvena monografija), ki je s svojim terenskim delom že zbranemu dodala najnovejše narečno gradivo. Poglavlje terenski zapiski – 1. zvezek vsebuje tudi obsežen del o dekanskem govoru, ki omenja dialektologa Tineta Logarja; slednji je zbiral dekansko narečno gradivo na terenu že davnega leta 1955. Suzana Todorović je popisala vse samoglasnike in soglasnike: fonetično natančno in primerjalno-razlikovalno s starejšimi Logarjevimi zapisi.

Zapisi dr. Radovana Hrovatina, ki seveda ni bil dialektolog (bil je zadolžen za dokumentiranje tradicionalne glasbe in plesa), so poenostavljeni, nefonetični in marsikdaj poknjženi – namesto dvoglasnikov *iə* in *uə* je npr. zapisoval enoglasnik (*e* ali *o*), reduciran *a*-jevski polglasnik je zapisoval s samoglasnikom *a* ipd. Logar (1955) diftonga zapisuje *ie* in *uo* (*mīesəc* in *sriēda*; *mūoš* in *škūoda*), Suzana Todorović (2016) pa z *iə* in *uə* (*mīəsəc* in *s'riəda*; *'muəš* in *s'kuəda*). Sklepamo lahko tudi, da Hrovatin ni vedno poznal pomena narečnih besed; napačno je npr. sklepal, da je izraz *trapa* povezan s knjižnim *trapast*, domačini pa vejo, da *trapa* pomeni 'žganje'. Dodan je del z ledinskimi imeni, kjer izvemo, da si Dekančani pravijo *Pisjani* (porogljiv, čeprav etimološko napačen slovenski prevod Pasja vas za Dekane se je ohranil do danes), najdemo pa tudi narečne zapise imen zaselkov, hišnih imen ipd.

Uvodnim besedam na predstavitvi knjige oktobra 2020 v Dekanih je sledil pogovor (vodila ga je Ingrid Celestina iz založbe Libris) z avtorjema, ki sta pojasnila, na kakšen način sta združila znanja iz svojih področij in jih vključila v monografijo. »Monografija se posveča ljudskemu, jezikovnemu, glasbenemu in plesnemu izročilu Dekanov z okolico skozi čas in je zaradi področja raziskovanja na stiku slovenske kulture s hrvaško in italijansko zanimiva ne le za slovenske, ampak tudi za hrvaške in italijanske raziskovalce in poznavalce Istre,« je povedala Suzana Todorović, ob tem pa dodala, da gre za pomembno in pionirsko delo (na kar sta opozorila že recenzenta), saj je to prva monografska objava terenskih raziskav, ki so jih kmalu po drugi svetovni vojni izvedle t. i. Orlove ekipe, sestavljene iz sodelavcev Slovenskega etnografskega muzeja; ime so dobile po ravnatelju mu-

zeja dr. Borisu Orlu. (Vse druge raziskave na ozemlju slovenske kulture in jezika teh ekip še čakajo na morebitne objave in obravnave.)

V Dekanih in okolici je taka raziskava potekala od 5. septembra do 25. oktobra 1949, avtorja monografije pa sta se po 70 letih odpravila na teren, med domačine, ki ohranjajo svoje narečje, glasbo, plese, ljudske običaje. Marino Kranjac si je že pred desetimi leti skupaj z Dariom Marušičem prizadeval, da bi to dragoceno gradivo, ki je do danes ostalo neurejeno in neobjavljeno v integralni obliki, spravil v knjižno objavo. Zamisel mu je naposled uspelo udejanjiti v sodelovanju z dialektologinjo Suzano Todorovič, ki je leta 2016 že raziskovala dekanski (*pisjanski*) narečni govor in je lahko delo nadgradila tudi z dialektološko analizo dekanske govornice nekoč in danes.

Pri aktualnosti monografije je zanimivo prepletanje preteklih in sedanjih segmentov izročila, saj nekateri že tonejo v pozabo. Ravno zato so pri raziskavi sodelovali predvsem starejši vaščani, ki še pomnijo nekatere zapisane pesmi, plese in šege. Kot je ob tem povedal Kranjac: »Dekančani danes ne plešejo ravno pogosto tradicionalnega plesa *mafrine*, le nekateri starejši vaščani poznajo pesem *Vse dekanske devojčice* in druge ljudske pesmi, ki jih je zapisal Hrovatin leta 1949, opustili so tudi nekatere šege in izraze, vezane na tipično vaško življenje.« Medtem ko starejši vaščani še pomnijo stare plese, pesmi in navade, se mlajši večinoma identificirajo s splošno istrsko kulturo, za katero je značilno stapljanje navad različnih istrskih krajev in njihovih šeg.

Zanimivi so komentarji k svatbenim pesmim, predvsem o tem, kdaj so jih peli. Do današnjih dni se je večinoma pozabil namen petja pesmi *Dajte, dajte ubogajme*; to je bila daritvena pesem, ki so jo svatje (*ohcetàrji*) peli ob določenem času na poroki, ko so metali denar (*ófer*) na poročni kolač za pomoč oz. lažji začetek skupnega življenja novega para. Marino Kranjac je na predstavitvi razložil: »Danes redkokdo še ve, o čem govori sicer zelo priljubljena pesem *Dajte, dajte*. Govori o običaju, ko so na porokah v nekem trenutku rekli: *homo hitat na kolač*. Kolač je bil okrogel, na sredini z luknjo, v katero so metali denar za pomoč mladi družini.«

V knjigi pa lahko preberemo: »Po *manfrini* (tj. istrski ljudski ples severnoitalijanskega izvora) so peli svatbeno pesem, ki je bila del svatbenega praznovanja: ko je kuharica prinesla poročni kolač, so svatje pričeli prepevati pesem in v odprto koluča metati denar (*ofer*) za novoporočenca (zapis 1949).«

Številni komentarji pojasnjujejo okoliščine danega zapisa, podajajo ustrezne zapise narečnih besed in domačih imen ter vsebinske razlage in kritične opazke, ki sta jih avtorja dopisala na podlagi lastnih terenskih raziskav, kot npr. razlago narečnih besed *novica* in *rampin*.

Pesmim je dodana notografija, za katero je poskrbela tehnična urednica Urša Šivic (nekateri pesmi in notni zapisi so tudi korigirani s pomočjo najnovejših terenskih posnetkov oz. gradiva).

Monografija je izšla v sozaložništvu Krajevne skupnosti Dekani, Glasbeno-narodopisnega inštituta ZRC SAZU in založbe Libris, oblikoval pa jo je Peter Florjančič. Od 650 izvodov je vsako gospodinjstvo (oz. vsaka hišna številka) v Dekanih dobilo v dar po enega, kar je bila odločitev predsednice KS Dekani Ingrid Kocjančič. Knjiga je namenjena strokovnemu in laičnemu bralcu; z veseljem jo bodo uporabljali ljubitelji in izvajalce istrske glasbe (tako solisti kot pevski zbori in ostale glasbene zasedbe), dodani komentarji pa so odlični za morebitno odrsko postavitve folklornih skupin. Monografija lahko služi kot model obravnave ustnega, glasbenega in plesnega izročila, zato bo koristila tako etnomuzikologom in etnokoreologom, etnologom in kulturnim antropologom, folkloristom, dialektologom, zgodovinarjem in predstavnikom drugih humanističnih smeri.

Oba avtorja sta si bila enotna, da z beleženjem različnih segmentov nesnovne kulturne dediščine skozi čas ter z njihovim ustreznim ohranjanjem in vrednotenjem domačini in strokovnjaki – raziskovalci gradijo kulturne spomenike, brez katerih prihajajoče generacije ne bodo mogle graditi svojih. Napovedala sta tudi novo monografijo, ki bo plod že preverjenega uspešnega sodelovanja: čez kako leto nameravata na podoben način urediti gradivo iz raziskave, ki jo je Orlova ekipa leta 1950 opravila v Marezigah.